

Sygn. akt I KZP 2/17

UCHWAŁA

składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

Dnia 26 kwietnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Wiesław Kozielowicz (przewodniczący)

SSN Tomasz Artymiuk (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Cesarz

SSN Małgorzata Gierszon

SSN Michał Laskowski

SSN Rafał Malarski

SSN Włodzimierz Wróbel

Protokolant Ewa Sokołowska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Aleksandra Herzoga
oraz przedstawiciela Rzecznika Praw Obywatelskich Marcina Mazura
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 26 kwietnia 2017 r.,

przedstawionego na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j.: Dz. U. z 2014 r., poz. 1648 ze zm.) oraz art. 60 § 2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (t.j.: Dz. U. z 2016 r., poz. 1254 ze zm.), wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 17 stycznia 2017 r., o rozstrzygnięcie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni prawa występujących w orzecznictwie sądowym w zakresie dotyczącym następującego zagadnienia prawnego:

**„Czy rozstrzygając o warunkowym przedterminowym
zwolnieniu sąd stosuje również ogólne dyrektywy wymiaru kary
(art. 77 § 1 w zw. z art. 56 w zw. z art. 53 k.k.), czy też orzeka
wyłącznie w oparciu o przesłanki wskazane w art. 77 § 1 k.k.?”**

podjął uchwałę:

Podstawę orzekania o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbycia reszty kary pozbawienia wolności stanowią kryteria określone w art. 77 § 1 k.k., nie są natomiast przesłankami rozstrzygnięcia w tym przedmiocie dyrektywy wymiaru kary określone w art. 53 k.k., art. 54 § 1 k.k. oraz w art. 55 k.k. (art. 56 k.k.).

UZASADNIENIE

Rzecznik Praw Obywatelskich, w oparciu o przepisy art. 62 § 2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (tj.: Dz. U. z 2016 r., poz. 1254 ze zm.) oraz art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tj.: Dz. U. z 2014 r., poz. 1648 ze zm.), zwrócił się do Sądu Najwyższego o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego ujętego w przytoczonym na wstępie pytaniu.

Uzasadniając wniosek Rzecznik zauważył, że w praktyce orzeczniczej sądów powszechnych i wojskowych ujawniły się rozbieżności w wykładni art. 77 § 1 w zw. z art. 56 w zw. z art. 53 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tj.: Dz. U. z 2016 r., poz. 1137 ze zm.), dotyczące stosowania ogólnych dyrektyw wymiaru kary przy ocenie zasadności udzielenia warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności. Wskazał, że w części sądów ukształtowała się w tym zakresie jednolita praktyka, w innych natomiast – i to nierzadko na obszarze tej samej apelacji – występowały rozbieżności.

Pierwsza grupa orzeczeń, które zwróciły uwagę autora wniosku, to judykaty, w których wyrażany jest pogląd o konieczności kierowania się przez sąd – przy podejmowaniu decyzji o warunkowym przedterminowym zwolnieniu – nie tylko względami prognostycznymi co do osoby skazanego, lecz również dyrektywami, o których mowa w szczególności w art. 53 k.k.

Przykładem tego rodzaju orzeczenia jest – zdaniem Rzecznika – postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 9 lutego 2012 r., II AKz w 60/12 (LEX nr 1235688). W orzeczeniu tym stwierdzono, że przy stosowaniu tej

szczególnej instytucji prawa karnego wykonawczego jaką stanowi warunkowe przedterminowe zwolnienie, uwzględniać należy również przepisy dotyczące orzekania kar, środków karnych, jak i środków probacyjnych. Nie kwestionując, że rozstrzygnięcie co do ewentualnego warunkowego przedterminowego zwolnienia uzależnione jest od prognozy kryminologicznej stawianej w oparciu o przepis art. 77 § 1 k.k., Sąd Apelacyjny w powołanym postanowieniu uznał za konieczne uwzględnianie również art. 56 k.k., zgodnie z którym przepisy art. 53 k.k., art. 54 § 1 k.k. oraz art. 55 k.k. stosuje się odpowiednio do orzekania innych środków przewidzianych w tym kodeksie. Zdaniem tego Sądu, nie ulega wątpliwości, że warunkowe przedterminowe zwolnienie jest środkiem probacyjnym, tak więc zasadne jest stosowanie do tej instytucji ogólnych dyrektyw wymiaru kary. Rozumienie omawianej instytucji jedynie przez pryzmat przesłanek wyrażonych w art. 77 k.k. jest niepełne, a mając na względzie zasadę racjonalności ustawodawcy – wręcz błędne. Nie da się bowiem zaakceptować koncepcji, że przy orzekaniu kary należy uwzględniać argumenty wynikające z prewencji ogólnej, na którą niewątpliwie ma wpływ data końcowa kary, a przy stosowaniu przedterminowego zwolnienia istotne są jedynie cechy związane z czynem i osobą skazanego oraz zachowanie w zakładzie karnym. Rozwijając wyrażony wyżej pogląd, w uzasadnieniu tego postanowienia stwierdzono ponadto, że takie rozumienie omawianej instytucji prowadziłyby do iluzoryczności funkcji, jakie ma pełnić kara. Wymierzając bowiem karę należałoby mieć na względzie argumenty związane z prewencją ogólną, ale decydując o warunkowym przedterminowym zwolnieniu argumenty te nie powinny odgrywać żadnej roli, gdyż nie znajdują się w katalogu z art. 77 § 1 k.k. Taki sposób rozumienia celów kary i warunkowego przedterminowego zwolnienia jest – w ocenie Sądu Apelacyjnego – nie do zaakceptowania, tak w świetle obowiązujących przepisów, jak i reguł ich wykładni, w szczególności przy uwzględnieniu zasady racjonalności prawodawcy. Prowadziłoby to do jawnego dysonansu pomiędzy celami kary i instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia, które są elementami tego samego spójnego systemu prawa karnego.

Do tożsamej konkluzji doszedł tenże Sąd również we wcześniejszych postanowieniach: z dnia 20 października 2010 r., II AKZw 819/10 (LEX nr 939638) oraz z dnia 4 listopada 2010 r., II AKZw 869/10 (niepublikowane).

W pierwszym z nich – odwołując się również do judykatów innych sądów [postanowień: Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 listopada 1998 r., II AKZ 87/98 (Prok. i Pr. – orzeczn. 1999, nr 4, poz. 16) i z dnia 27 czerwca 2000 r., II AKZ 1214/00 (KZS 2000, nr 7-8, poz. 54) oraz postanowienia Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 marca 1999 r., II AKZ 114/99, niepubl. z glosą krytyczną G. Wicińskiego, Prok. i Pr. 2000, nr 7-8, poz. s. 89 i n.] – wywieziono, że spełnienie przesłanek wynikających z art. 77 § 1 k.k. nie może przesądzać automatycznie o udzieleniu warunkowego przedterminowego zwolnienia, gdy sprzeciwiają się temu dyrektywy wymiaru kary wymienione w art. 53 k.k., które poprzez art. 56 k.k. znajdują również zastosowanie do warunkowego przedterminowego zwolnienia. Warunkowe przedterminowe zwolnienie powinno być stosowane nie tylko wtedy, gdy jest to przez skazanego zasłużone w wyniku prawidłowego przebiegu odbywania kary i ogólnie bardzo dobrego zachowania, ale też zastosowanie tej instytucji powinno być celowe i sprawiedliwe. Na uwadze należy mieć zatem przesłanki, jakimi kierował się sąd merytorycznie rozpoznający sprawę, tak aby nie doszło do zdeprecjonowania prawomocnego wyroku i aby decyzji co do długości czasu wykonywania kary nie przenosić na etap postępowania wykonawczego. Odwołując się do realiów rozpoznawanej sprawy, Sąd ten uznał, że skrócenie skazanemu kary o prawie połowę byłoby, mając na uwadze okoliczności popełnionego czynu, zbyt dużą ingerencją w prawomocny wyrok. Dodał, że zgodnie z treścią art. 56 k.k., możliwe jest stosowanie do warunkowego przedterminowego zwolnienia również przesłanek wymiaru kary określonych w art. 53 § 1 k.k., jeżeli ma to znaczenie dla celów penitencjarnych. W tym konkretnym wypadku kara nie spełniła jeszcze swoich celów wychowawczych, gdyż skrócenie jej prawie o połowę, przy popełnieniu przez skazanego drastycznego w skutkach przestępstwa, mogłoby być poczytane jako zbyt duża pobłażliwość wobec sprawców tego typu czynów.

W drugim, argumentując podobnie jak w późniejszym, a powołanym wyżej postanowieniu z dnia 9 lutego 2012 r., II AKz w 60/12, utrzymując w mocy orzeczenie Sądu pierwszej instancji, którym odmówiono skazanemu udzielenia warunkowego przedterminowego zwolnienia, uznano, że w przypadku skazanego nie można mówić jeszcze o spełnieniu celów kary w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa.

Identyczne stanowisko zajmował również Sąd Apelacyjny w Gdańsku w postanowieniach z dnia 7 czerwca 2005 r. II AKz w 399/05, oraz z dnia 16 października 2007 r., II AKz w 1173/07 (oba niepublikowane – dołączone w odpisach do wniosku Rzecznika).

I tak, w postanowieniu z dnia 7 czerwca 2005 r. Sąd Apelacyjny podniósł, że przepis art. 77 § 1 k.k. powołuje wśród przesłanek uwzględnianych przy rozważaniu o warunkowym zwolnieniu „okoliczności popełnienia” przestępstwa. Taki zwrot ustawowy – w ocenie tego Sądu – wyraźnie nawiązuje do konieczności rozważenia nie tylko elementów związanych z samym przestępstwem i jego stopniem szkodliwości społecznej. Art. 77 k.k. nie może być interpretowany w oderwaniu od innych przepisów części ogólnej kodeksu karnego, w szczególności tych dotyczących wymiaru kary (art. 56 k.k.). W innej płaszczyźnie rozstrzyga sąd merytorycznie sprawę rozpoznający, ale również sąd penitencjarny, orzekający o warunkowym zwolnieniu, powinien brać pod uwagę rozmiar odbytej już kary i ocenić ją pod kątem adekwatności i współmierności do „okoliczności popełnienia” przestępstwa, a także realizacji przez karę potrzeby należytego kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa, o czym wprost mówi art. 53 § 1 k.k. Dlatego ustawodawca pozostawił sądowi w każdym przypadku fakultatywność decyzji o warunkowym zwolnieniu, aby mogły być uwzględnione wszelkie okoliczności dotyczące odbywanej kary, związane nie tylko z osobą sprawcy, ale i czynem, za który kara została orzeczona (tak tenże Sąd również w postanowieniu z dnia 18 października 2000 r., II AKz 943/00, Prok. i Pr. – orzec. 2001, nr 4, poz. 21 – uwaga SN).

Z kolei w postanowieniu z dnia 16 października 2007 r. wskazano, że skoro przy wymiarze kary sąd nie powinien kierować się możliwością warunkowego

przedterminowego zwolnienia, a więc orzekać kar nadmiernie surowych, to w konsekwencji, również w momencie rozstrzygnięcia o warunkowym przedterminowym zwolnieniu uwzględniana musi być dyrektywa prewencji ogólnej (nie pomijając oczywiście szczególnoprewencyjnego celu kary pozbawienia wolności w procesie jej wykonywania), tym bardziej jeżeli zważy się okres, jaki upłynął od skazania, i jego wpływ na kryterium oceny wysokości kary ze względu na jej społeczne oddziaływanie.

Za uwzględnianiem ogólnoprewencyjnych celów kary opowiedział się także Sąd Okręgowy w Słupsku w dołączonych do wniosku Rzecznika postanowieniach: z dnia 20 maja 2002 r., III Wz 345/02, i z dnia 27 lipca 2002 r., III Wz 296/02 (oba niepublikowane), w których stwierdzono, że decyzja sądu o warunkowym przedterminowym zwolnieniu nie może pozostawać w oczywistej sprzeczności z celami kary, które leżały u podstaw jej wymierzenia. Zdaniem Sądu Okręgowego, dotyczy to zarówno celów wychowawczych i zapobiegawczych wobec skazanego, ale też celów prewencji generalnej. Sąd musi – jak to wywiedziono – uwzględniać również, czy dotychczas odbyta kara zaspokaja społeczne poczucie sprawiedliwości.

W ocenie autora wystąpienia, pogląd o konieczności uwzględniania przy rozstrzygnięciu o warunkowym przedterminowym zwolnieniu również ogólnych dyrektyw kary wynika też z analizy postanowień Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 26 listopada 2015 r., II AKz 1986/15 (niepublikowane) oraz Wojskowego Sądu Garnizonowego w Gdyni z dnia 26 lutego 2003 r., Sg 295/99 (niepublikowane).

Druga grupa to z kolei orzeczenia, w których kładąc nacisk na szczególnoprewencyjną przesłankę warunkowego przedterminowego zwolnienia, podkreśla się brak możliwości uwzględniania przy orzekaniu w tym przedmiocie ogólnych dyrektyw wymiaru kary.

Pogląd taki wyraził Sąd Apelacyjny w Warszawie w postanowieniu z dnia 6 października 1998 r., II AKz 14/98 (LEX nr 34819), wprost wywodząc, że warunek spełnienia celów kary związany z prewencją generalną nie należy już do kręgu

przesłanek warunkowego przedterminowego zwolnienia. Jego udzielenie uzależnia się natomiast od przekonania sądu o pozytywnej prognozie kryminologicznej co do osoby skazanego, opartej na przytoczonych w art. 77 § 1 k.k. kryteriach.

Do tego rodzaju orzeczeń Rzecznik Praw Obywatelskich zaliczył również postanowienia Sądu Apelacyjnego w Krakowie: z dnia 27 czerwca 2000 r., II AKz 202/00 (LEX nr 42948), i z dnia 13 grudnia 2001 r., II AKz 484/01 (LEX nr 51942), w których stwierdzono, że kierowanie się prewencją ogólną w orzekaniu o przedterminowym zwolnieniu z kary pozbawienia wolności obraża art. 77 § 1 k.k. Ogólnoprewencyjne cele postępowania, uwzględniane przy oznaczaniu kary, w tym i przez ustalenie warunków zwolnienia surowszych niż zasadniczo przewidziane ustawą (art. 77 § 2 k.k.), nie mają znaczenia w orzekaniu o przedterminowym zwolnieniu z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, które kieruje się jedynie celami penitencjarnymi (art. 77 § 1 k.k.). W orzekaniu tym istotne są jedynie poprawcze cele kary (resocjalizacyjne, wychowawcze itp.).

Zbieżny z powyższymi pogląd wyraził Sąd Apelacyjny w Gdańsku w uzasadnieniu postanowienia z dnia 19 września 2007 r., II AKzw 1031/07 (orzeczenie niepublikowane – dołączone do wniosku Rzecznika), wskazując, że bezzasadnie sąd penitencjarny motywował swoją decyzję stopniem społecznej szkodliwości czynu, zadośćuczynieniem poczuciu sprawiedliwości czy potrzebą w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa (prewencja ogólna), gdyż nie są one elementami, w oparciu o które można byłoby konstruować prognozę zachowania skazanego na wolności, a więc nie mają one znaczenia dla decyzji w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia. Zdaniem Sądu *ad quem* orzekającego w tej sprawie, i odwołującego się do identycznego stanowiska Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu wyrażonego w postanowieniu z dnia 24 stycznia 2007 r., II AKzw 76/07 (LEX nr 250067), decyzja w tym zakresie należy nie do sądu penitencjarnego, ale sądu skazującego, który stosownie do art. 77 § 2 k.k. może wyznaczyć surowsze ograniczenia do skorzystania z warunkowego zwolnienia.

Z kolei Sąd Apelacyjny w Białymstoku w postanowieniu z dnia 31 stycznia 2013 r., II AKz 43/13 (LEX nr 1271803), wskazał, że orzekanie o warunkowym

przedterminowym zwolnieniu, które następuje w toku wykonywania kary, opiera się o odrębne dyrektywy stanowiące *lex specialis*, a pojęcie środków uregulowanych w k.k., użyte w art. 56 k.k., nie obejmuje swym zakresem warunkowego zwolnienia.

Dla podkreślenia omawianego problemu Rzecznik zwrócił uwagę na poglądy wyrażane w piśmiennictwie, które także nie są jednolite.

Wskazując na powyższe, w końcowej części wniosku, jego autor opowiedział się za stanowiskiem, zgodnie z którym przy rozstrzygnięciu w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia, nie powinny mieć znaczenia przesłanki sądowego wymiaru kary, w tym w szczególności dyrektywa prewencji generalnej, bowiem udzielenie tego środka uzależnione jest od pozytywnej prognozy kryminologicznej co do osoby skazanego, opartej na kryteriach wymienionych w art. 77 § 1 k.k. oraz zrealizowania resocjalizacyjnych celów kary pozbawienia wolności określonych w art. 67 § 1 k.k.w. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich, art. 77 § 1 k.k. samodzielnie i w sposób kompletny określa przesłanki, którymi powinien kierować się sąd orzekając o warunkowym przedterminowym zwolnieniu. Nie zawiera też – w ocenie Rzecznika – odesłania uprawniającego sąd do stosowania w tym zakresie innych przepisów Kodeksu karnego, w tym art. 56 k.k. w zw. z art. 53 k.k.

Prokurator Prokuratury Krajowej w pisemnym stanowisku stwierdził, że załączone do wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich odpisy orzeczeń poszczególnych sądów, w których przedstawiono różne poglądy w przedmiotowej kwestii i argumenty mające za nimi przemawiać, dostatecznie dowodzą istnienia rozbieżności w wykładni prawa dotyczącej interpretacji przepisów art. 77 § 1 k.k. i art. 56 k.k. w zw. z art. 53 k.k. Analizując zagadnienie sformułowane we wniosku, posługując się narzędziami wykładni językowej, systemowej oraz funkcjonalnej, a także historycznej, odwołując się przy tym do literatury przedmiotu, prokurator podzielił stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich, że art. 77 § 1 k.k. samodzielnie i w sposób kompletny określa przesłanki, którymi powinien kierować się sąd orzekając w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia. Przepis ten nie zawiera też odesłania uprawniającego sąd do stosowania w tym zakresie innych przepisów Kodeksu karnego, a więc również art. 56 k.k.

W podsumowaniu prokurator wniósł o podjęcie uchwały, że „wyłącznie podstawą orzekania o warunkowym przedterminowym zwolnieniu są przesłanki określone w art. 77 § 1 k.k., nie ma zaś do niego zastosowania przepis art. 56 k.k. odsyłający do dyrektyw wymiaru kary określonych w art. 53 k.k.”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Nie można odmówić racji prokuratorowi Prokuratury Krajowej, który w pisemnym stanowisku wyraził pogląd, że wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich spełnia kryteria określone w art. 60 § 2 w zw. z art. 60 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, a tym samym uprawnia do podjęcia uchwały o jakiej mowa w art. 61 § 1 tej ustawy.

Podstawową przesłanką przedmiotową wniosku określonego w art. 60 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym, nie jest sama rozbieżność w orzecznictwie sądów, w tym w szczególności rozbieżność wynikająca z odmiennego stosowania prawa, lecz rozbieżność będąca rezultatem odmiennej wykładni konkretnego przepisu lub przepisów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2005 r., I KZP 33/04, R-OSNKW 2005, poz. 438, oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2005 r., I KZP 24/05, OSNKW 2005, z. 10, poz. 89). Nie mają też w tym przedmiocie znaczenia pisma prezesów poszczególnych sądów, prezentujących nawet diametralnie różne zapatrywania na określoną kwestię wyrażane przez sędziów danego okręgu czy apelacji (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 18/15, OSNKW 2016, z. 4, poz. 24), lecz wyłącznie konkretne orzeczenia, w których dokonano odmiennej interpretacji określonych przepisów.

Dołączone do wniosku Rzecznika postanowienia sądów powszechnych (apelacyjnych i okręgowych) oraz wojskowych, w których to orzeczeniach sądy – po zastosowaniu różnych metod wykładni art. 77 § 1 k.k. i art. 56 k.k. w zw. z art. 53 k.k. – doszły do całkowicie wykluczających się wniosków, w pełni uprawiają do konstatacji, że zidentyfikowana rozbieżność w interpretacji wymienionych przepisów ma charakter rzeczywisty, a w związku z tym uprawnia Sąd Najwyższy – w ramach nadzoru judykacyjnego – do zastosowania środków mających na celu

ujednoczenie orzecznictwa. Takim środkiem jest uchwała powiększonego składu podejmowana na podstawie art. 61 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym.

Źródłem rozbieżności w wykładni przepisów dotyczących warunkowego przedterminowego zwolnienia jest niewątpliwie – jak to trafnie podkreślił prokurator Prokuratury Krajowej – wzajemny stosunek pomiędzy art. 77 § 1 k.k. a art. 56 k.k. Ten ostatni stanowi, że przepisy art. 53 k.k., art. 54 § 1 k.k. oraz art. 55 k.k. stosuje się odpowiednio do orzekania innych środków przewidzianych w tym kodeksie, z wyjątkiem obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Takie unormowanie dało asumpt części sądów do wyrażenia poglądu, że ogólne dyrektywy wymiaru kary, o których mowa w art. 53 k.k., poprzez art. 56 k.k. mają również zastosowanie do warunkowego przedterminowego zwolnienia (zob. orzeczenia powołane we wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich oraz do niego załączone). Stanowisko takie wyrażane jest też w piśmiennictwie. Opiera się ono w pierwszym rzędzie na literalnej wykładni zwrotu „innych środków przewidzianych w kodeksie”. Autorzy prezentujący taki pogląd powołują się m.in. na zasadę *lege non distinguente*, podkreślając, że zawarte w art. 56 k.k. określenie „środki” należy interpretować w sposób możliwie szeroki [zob. J. Wojciechowska (w:) G. Rejman (red.): Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Warszawa 1999, s. 932; Z. Sienkiewicz (w:) M. Kalitowski i inni: Kodeks karny. Komentarz, Gdańsk 1999, tom II, s. 107; M. Budyn-Kulik, M. Kulik (w:) M. Mozgawa (red.): Kodeks karny. Praktyczny komentarz, Warszawa 2010, s. 144; N. Kłaczyńska (w:) J. Giezek (red.): Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Warszawa 2012, s. 400-401; M. Królikowski, S. Żółtek (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.): Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Warszawa 2015, tom II, s. 213; V. Konarska-Wrzosek (w:) R. A. Stefański (red.): Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2015, s. 385-386; W. Wróbel (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.): Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część II. Komentarz do art. 56 Kodeksu karnego, WK 2016, LEX/el.].

W opozycji do powyższego stanowiska zarówno w orzecznictwie, jak i w piśmiennictwie, wyrażony został wszelako również pogląd odmienny, zgodnie z którym jedyną przesłankę warunkowego przedterminowego zwolnienia stanowią dyrektywy zawarte w art. 77 § 1 k.k., a pojęcie „środków” użyte w art. 56 k.k. nie

obejmuje swym zakresem warunkowego zwolnienia. Poza orzeczeniami powołanymi we wniosku Rzecznika interpretacja taka znalazła odzwierciedlenie także w innych judykatch. Orzekające w tym kierunku sądy wskazywały w pierwszym rzędzie na konieczność rozróżnienia fazy orzekania o odpowiedzialności karnej sprawcy, w toku której uwzględniane są wszystkie dyrektywy wymiaru kary określone m.in. w art. 53 k.k., od fazy wykonywania kary i związanego z tym – w szczególności przy rozstrzyganiu o warunkowym przedterminowym zwolnieniu – prymatu dyrektywy szczególnoprewencyjnej.

W orzeczeniach tych wykluczano jako podstawę odmowy udzielenia warunkowego przedterminowego zwolnienia ogólnoprewencyjne cele kary (zob. postanowienia Sądu Apelacyjnego w Krakowie: z dnia 20 października 1999 r., II AKz 441/99, KZS 1999, nr 10, poz. 43 i z dnia 13 grudnia 2001 r., II AKz 484/01, OSA 2002, nr 9, poz. 71 oraz postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 października 2007 r., II AKzw 754/07, LEX nr 327521), nagminność popełnianych przez skazanego przestępstw (postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 lipca 2008 r., KZS 2008, nr 6, poz. 57), stopień społecznej szkodliwości czynu, zadośćuczynienie poczuciu sprawiedliwości czy potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa (powołane już wyżej postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 24 stycznia 2007 r., II AKzw 76/07), charakter lub rodzaj popełnionego przestępstwa (postanowienia – Sądu Apelacyjnego w Krakowie: z dnia 6 czerwca 2001 r., II AKz 189/01, Prok. i Pr. – orzec. 2002, nr 4, poz. 25; z dnia 7 czerwca 2001 r., II AKz 209/01, KZS 2001, nr 6, poz. 29; z dnia 27 czerwca 2003 r., II AKz 273/02, KZS 2003, nr 6, poz. 30; z dnia 25 czerwca 2004 r., II AKzw 292/04, KZS 2004, nr 6, poz. 22; z dnia 19 sierpnia 2005 r., II AKzw 521/05, KZS 2005, nr 7-8, poz. 80; z dnia 22 października 2015 r., II AKzw 1039/15, KZS 2015, nr 11, poz. 38, oraz Sądu Apelacyjnego w Lublinie: z dnia 7 listopada 2001 r., II AKz 563/01, OSA 2002, nr 5, poz. 38; z dnia 28 grudnia 2005 r., II AKzw 880/05, LEX nr 166038; z dnia 2 października 2006 r., II AKzw 768/06, LEX nr 229387; z dnia 27 grudnia 2007 r., II AKzw 1075/07, LEX nr 357121; z dnia 15 kwietnia 2009 r., II AKzw 285/09, LEX nr 508303; z dnia 27 października 2010 r., II AKzw 846/10, LEX nr 677930), a wreszcie odległy koniec

kary (postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 kwietnia 2010 r., II AKzw 291/10, LEX nr 593380).

Za poglądem tym opowiada się także część piśmiennictwa [por. J. Kulesza: Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 3 listopada 1998 r., II AKz 115/98, *Palestra* 2000, nr 1, s. 179 i n.; M. Kosiada: Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 13 października 2004 r., II AKzw 685/04, *Prok. i Pr.* 2007, nr 5, s. 168 i n.; J. Lachowski: Instytucja warunkowego przedterminowego zwolnienia, *Państwo i Prawo* 2008, z. 2, s. 110 i n.; tenże: Przesłanka materialna warunkowego przedterminowego zwolnienia na gruncie kodeksu karnego, *Prok. i Pr.* 2008, nr 11, s. 36 i n.; A. Marek: Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2010, s. 186; T. Kalisz: Warunkowe przedterminowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności z perspektywy problemów z ustalaniem treści i kierunku prognozy kryminologicznej, (w:) *Nowa kodyfikacja Prawa Karnego*, Wrocław 2013, tom XXX, s. 175 i n.; S. Lelental (w:) M. Melezini (red.): *System prawa karnego. Tom 6. Kary i inne środki reakcji karnoprawnej*, Warszawa 2016, s. 1165 i n.; tenże: Glosa do postanowień Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 18 października 200 r. (II AKz 943/2000) i z dnia 7 czerwca 2005 r. (II AKzw 399/2005), *Przegląd Więziennictwa Polskiego* 2006, nr 51, s. 173 i n.; I. Zgoliński (w:) V. Konarska-Wrzosek (red.): *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 352-353; K. Postulski: *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 971-973; tenże: Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 października 2015 r., II AKzw 1039/15, LEX/el. 2016].

Znamienne dla zobrazowania zróżnicowania poglądów, na co słusznie zwrócił uwagę w swoim stanowisku prokurator, jest i to, że niekiedy w tych samych komentarzach znalazły się przeciwstawne stanowiska co do wyrażonej wcześniej możliwości stosowania przy orzekaniu o warunkowym przedterminowym zwolnieniu poprzez art. 56 k.k. ogólnych dyrektyw wymiaru kary [por. J. Lachowski (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.): *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 425-428; J. Skupiński (w:) R. A. Stefański (red.): *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 525 i n.; A. Zoll (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.):

Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 77 Kodeksu karnego, WK 2016, LEX/el.].

Odnotać należy również stanowisko pośrednie niektórych autorów, według których stosowanie zasad i dyrektyw kary i środków karnych w stosunku do środków probacyjnych i zabezpieczających „powinno następować ze szczególną ostrożnością” – bez wskazania, na czym ta ostrożność miałaby polegać [T. Bojarski (w:) T. Bojarski (red.): Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2013, s. 210; P. Hofmański, L. K. Paprzycki, aktualizacja A. Sakowicz (w:) M. Filar (red.): Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016, s. 385].

Wskazana wyżej rozbieżność w poglądach nie pozwala na odwołanie się do wykładni doktrynalnej, co jest możliwe wyłącznie w wypadku, gdy doktryna reprezentuje jednolitą, a przynajmniej zdecydowanie przeważającą opinię na dany temat (zob. L. Morawski: Wykładnia w orzecznictwie sądów. Komentarz, Toruń 2002, s.60).

Przystępując więc do omówienia przedstawionego we wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich zagadnienia prawnego, za konieczne uznać należy w pierwszej kolejności posłużenie się regułami wykładni językowej, której pierwszeństwo jest podkreślane zarówno w piśmiennictwie, jak i orzecznictwie (por. m.in. M. Zieliński: Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki, Warszawa 2002, s. 226; L. Morawski: Zasady wykładni prawa, Toruń 2010, s. 72 i n.; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2005 r., I KZP 29/05, OSNKW, z. 10, poz. 90).

Art. 56 k.k. przewiduje, że przepisy art. 53 k.k., art. 54 § 1 k.k. oraz art. 55 k.k. stosuje się odpowiednio do orzekania „innych środków przewidzianych w tym kodeksie”, z wyjątkiem obowiązku naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Kodeks karny operuje pojęciem „środków” w kilku przypadkach, w związku z czym przy dekodowaniu znaczenia tego zwrotu należy odwołać się do języka prawnego. O środkach jest więc mowa w Rozdziale V tego Kodeksu – środki karne, w Rozdziale V a – środki kompensacyjne, Rozdziale VIII – środki związane z poddaniem sprawcy próbie oraz w Rozdziale X – środki zabezpieczające. Stosownie do zmiany dokonanej w

omawianym przepisie ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2015, poz. 396) – art. 1 pkt 24 – nie ma on zastosowania do środków kompensacyjnych określonych w art. 46 § 1 k.k. Brak zapisów o wyłączeniu innych środków zgodnie z regułą *lege non distinguente* zdaje się nie pozostawiać wątpliwości, że stosuje się go do wszystkich pozostałych środków. Już w tym miejscu trzeba wszelako zauważyć, że przepis art. 56 k.k. wskazuje na stosowanie do tychże środków dyrektyw zawartych w art. 53 k.k., w art. 54 § 1 k.k. oraz w art. 55 k.k. „odpowiednio”. Do zawartego w nim zwrotu "stosuje się odpowiednio" można przyporządkować trzy grupy przypadków. Do pierwszej należą sytuacje, w których przepisy odniesienia stosuje się bez żadnych zmian w ich dyspozycji do danego zakresu odniesienia. Druga grupa obejmuje te przypadki, gdy odnośne przepisy znajdą zastosowanie z pewnymi zmianami, gdyż nie da się ich zastosować wprost. Wymagają więc modyfikacji. Dlatego też przepisy mówiące o "odpowiednim" stosowaniu nie tylko nakazują stosowanie wymienionych przez nie przepisów, lecz także upoważniają stosującego je do modyfikacji ich treści w celu dostosowania do zachowań objętych "zakresem odniesienia". Do trzeciej grupy należą te przepisy, które w ogóle nie mogą być stosowane do "zakresu odniesienia", głównie z uwagi na ich bezprzedmiotowość bądź też ze względu na ich całkowitą sprzeczność z przepisami ustanowionymi dla unormowania danej instytucji prawa (por. J. Nowacki: „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, Państwo i Prawo 1964, nr 3, s. 373-375; A. Błachnio-Parzych: Przepisy odsyłające systemowe „Wybrane zagadnienia”, Państwo i Prawo 2003, nr 1, s. 44-45).

Mając na uwadze powyższe uznać należy, że stosowanie poprzez art. 56 k.k. dyrektyw wymiaru kary określonych w wymienionych tam przepisach do instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia, bez zdekodowania regulacji zawartej w art. 77 k.k., nie jest możliwe.

Ten ostatni przepis w § 1 przewiduje, że „skazanego na karę pozbawienia wolności sąd może warunkowo zwolnić z odbycia reszty kary tylko wówczas, gdy jego postawa, właściwości i warunki osobiste, okoliczności popełnienia przestępstwa oraz zachowanie po jego popełnieniu i w czasie odbywania kary

uzasadniają przekonanie, że skazany po zwolnieniu będzie stosował się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego i przestrzegał porządku prawnego, a w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa”. Zasadnie podnosi w pisemnym stanowisku prokurator Prokuratury Krajowej, że kluczowe znaczenie dla interpretacji powołanego przepisu ma użycie w nim zwrotu „tylko wówczas”.

Odwołując się – w ślad za prokuratorem – do pojęć języka ogólnego zauważyć należy, że w języku polskim partykuła **tylko** to „wyraz ograniczający lub wyróżniający pod względem zakresu lub treści to, do czego się odnosi>> („Słownik poprawnej polszczyzny PWN” pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa 1980, s. 804), która „ogranicza odniesienie komunikowanego w zdaniu sądu do tych obiektów i stanów rzeczy, które są wymienione; jedynie, wyłącznie” („Uniwersalny słownik języka polskiego” pod red. S. Dubisza, Warszawa 2008, tom T-Ż, s. 173), czy wreszcie „wyraz ograniczający, wyodrębniający lub wyróżniający pod względem zakresu lub treści to, do czego się odnosi” (L. Drabik, A. Kubiak-Sokół, E. Sobol, L. Wiśniakowska „Słownik języka polskiego PWN”, Warszawa 2014, s. 1068; podobnie E. Sobol [red.]: Nowy słownik języka polskiego, Warszawa 2002, s. 1061). Ograniczający, pod względem zakresu lub treści, obiekty lub stany rzeczy, do których się odnosi, charakter tego użytego w art. 77 § 1 k.k. wyrazu, pozwala więc w tym kontekście na wyróżnienie jego dwóch znaczeń. Po pierwsze, ogranicza okoliczności, które ocenia sąd przy ustalaniu prognozy społeczno-kryminologicznej tylko do tych (a więc żadnych innych), które zostały następnie wymienione. Po drugie, pozwala na ocenę tejże prognozy tylko przy uwzględnieniu tych okoliczności. Wynik wykładni językowej przepisu art. 77 § 1 k.k. z odwołaniem się wyłącznie do reguł języka ogólnego pozwalałby tym samym uznać, że warunkowe przedterminowe zwolnienie skazanego na karę pozbawienia wolności może nastąpić „tylko wtedy”, gdy w oparciu o wymienione w zdaniu następnym kryteria, spełniona zostanie również w nim określona przesłanka materialna zastosowania tej instytucji, jaką stanowi „uzasadnione przekonanie, że skazany po zwolnieniu będzie stosował się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego i przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa”.

Rzecz jednak w tym, że tak kategorycznego wniosku nie da się wyprowadzić, w przypadku odwołania się do reguł języka prawnego. W tym bowiem kontekście zwrot „tylko wtedy” to wyłącznie określenie warunku (warunków) koniecznego, bez spełnienia którego zastosowanie instytucji, do której odnosi się dany przepis, nie jest możliwe. Z drugiej strony, pozostając na gruncie języka prawnego, nie można pominąć i tego, że w wypadku, gdy zawarty w określonej regulacji katalog przesłanek nie jest zamknięty, ustawodawca posługuje się zwrotem „w szczególności”, czego w art. 77 § 1 k.k. nie uczynił.

W tym stanie rzeczy, gdy leksykalne znaczenie przepisu art. 77 § 1 k.k. nie jest jednoznaczne, chociaż poczynione wyżej zauważenia zdają się przemawiać za ograniczeniem przesłanek warunkowego przedterminowego zwolnienia do tych tylko, które *expressis verbis* zostały w nim wymienione, w celu sprawdzenia, czy tak rysująca się – w kontekście językowym – jego treść nie prowadzi do rezultatów niemożliwych do zaakceptowania w świetle dyrektyw pozajęzykowych, w szczególności wobec podniesionych wyżej wątpliwości co do zakresu obowiązywania art. 56 k.k., wobec użytego w nim zwrotu o „odpowiednim stosowaniu”, za konieczne uznać należy poszukiwanie sposobu zdekodowania interpretowanej regulacji przy zastosowaniu także innych metod wykładni, do czego interpretator – nawet przy jednoznacznym językowym rozumieniu przepisu – i tak byłby zobligowany [zob. M. Zieliński, Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki, Warszawa 2013, s. 314 i n.; tenże: Osiemnaście mitów w myśleniu o wykładni prawa (w:) L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki (red.): Dialog między sądami i trybunałami, Warszawa 2010, s. 137 i n.; M. Peno, M. Zieliński, Koncepcja derywacyjna wykładni a wykładnia w orzecznictwie Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego (w:) J. Godyń, M. Hudzik, L. K. Paprzycki (red.): Zagadnienia prawa dowodowego, Warszawa 2011, s. 117-136].

Przepis art. 56 k.k. zamieszczony został w rozdziale zatytułowanym „Zasady wymiaru kary i środków karnych”. Wymiar kary to wyłączna domena sądu orzekającego, będąca ostatnim etapem wyrokowania po dokonaniu ustaleń faktycznych, subsumpcji tych ustaleń pod konkretny przepis (przepisy) ustawy karnej i stwierdzeniu zawinienia. Można w związku z tym wyrazić pogląd, że art. 56

k.k. dotyczy tych środków uregulowanych w Kodeksie karnym (a na zasadzie art. 116 k.k. – również poza nim), które stanowią reakcję na popełnione przestępstwo. Z tym też etapem związane jest rozstrzygnięcie o środkach związanych z poddaniem sprawcy próbie, chociaż uregulowane zostały w osobnym rozdziale (Rozdział VIII). O ile jednak o tego rodzaju środkach jak warunkowe umorzenie postępowania oraz warunkowe zawieszenie wykonania kary orzeka się również w fazie zasadniczej procesu (stanowią tzw. środki probacyjne), to nie można tego powiedzieć o warunkowym przedterminowym zwolnieniu, które nie jest probacją *sensu stricto*. Instytucja ta jest bowiem powszechnie rozumiana jako forma wcześniejszego zwolnienia osoby już skazanej i odbywającej karę, przy nałożeniu na nią obowiązków i kontynuowaniu procesu oddziaływania (resocjalizacji) w warunkach wolnościowych, w ramach wyznaczonego okresu próby (zob. T. Kalisz: *op. cit.*, s. 175). Nieprzypadkowo więc ustawodawca w odniesieniu do dwóch pierwszych środków posługuje się w zakresie podmiotowym pojęciem „sprawcy”, a w przypadku instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia pojęciem „skazanego”. Wynika z tego, że pomimo zamieszczenia tego rodzaju regulacji w części kodeksu związanej również ze środkami probacyjnymi, warunkowe zwolnienie nie jest reakcją na popełnione przestępstwo, lecz na resocjalizacyjne postępy skazanego w toku wykonywania kary pozbawienia wolności (por. T. Lachowski: *Instytucja warunkowego...*, *op. cit.*, s. 120-121).

Pomimo tego, że w doktrynie nie ma pełnej zgody co do ostatecznego charakteru tej instytucji [szerzej na ten temat zob. J. Lachowski: *Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności*, Warszawa 2010, s. 121 i n.; por. także S. Hypś (w:) A. Grześkowiak, K. Wiak (red.): *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 513-514], to jednak – niezależnie od faktu, że uregulowana została zarówno w Kodeksie karnym, jak i Kodeksie karnym wykonawczym – związana jest ona nie z orzekaniem, a z wykonywaniem kary pozbawienia wolności (zob. uchwała pełnego składu Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 1999 r., I KZP 15/98, OSNKW 1999, z. 1-2, poz. 1, oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2006 r., I KZP 54/05, OSNKW 2006, z. 3, poz. 22). Podobnie wypowiedział się w tej kwestii Trybunał Konstytucyjny, wskazując, że warunkowe przedterminowe zwolnienie „nie wiąże się z orzekaniem o karze, ale z

wykonywaniem kary i kieruje się swoistymi dyrektywami”, a o udzielaniu skazanemu warunkowego przedterminowego zwolnienia decydują „przesłanki materialne, określone w art. 77 Kodeksu karnego” (wyrok z dnia 10 lipca 2000 r., SK 21/99, OTK 2000, nr 5, poz. 144).

Trudno w tym stanie rzeczy zaakceptować, dopuszczaną przez niektóre sądy, możliwość opierania się przez sąd rozstrzygający o warunkowym przedterminowym zwolnieniu raz jeszcze na tych samych przesłankach, które były już uwzględniane przy wymiarze kary w procesie wyrokowania.

Prowadząc dalsze rozważania na gruncie wykładni systemowej, nie można w kontekście powyższego zauważenia, pominąć jeszcze dwóch kwestii.

Art. 77 § 1 k.k. wśród kryteriów, w oparciu o które określana jest wobec skazanego prognoza kryminologiczna, wymienia m.in. „właściwości i warunki osobiste”, którym to pojęciem operuje również art. 53 § 2 k.k., jako jedną z przesłanek uwzględnianych przy wymiarze kary. Taki zabieg legislacyjny nie może być uznany za przypadkowy. Nawet jeżeli wziąć pod uwagę, co trafnie podnoszą autorzy zajmujący się przedmiotową problematyką [zob. L. Lachowski: Przesłanka materialna..., *op. cit.*, s.46; tenże: Warunkowe zwolnienie..., *op. cit.*, s. 256; A. Zoll (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.): Kodeks..., *op. cit.*, teza 17; S. Leleń (w:) M. Melezini (red.): System..., *op. cit.*, s. 1179], że inny jest zakres czynionych w tym względzie rozważań w wypadku sprawcy czynu, a inny w odniesieniu do skazanego ubiegającego się o warunkowe przedterminowe zwolnienie, ponieważ okoliczność tę należy postrzegać w ujęciu ewolucyjnym, w obu wypadkach – z uwagi na zakaz wykładni homonimicznej – zwrotom tym nie należy nadawać różnych znaczeń. Skoro zaś tak, to wątpliwości może budzić zamieszczenie w art. 77 § 1 k.k. przesłanki, która z uwagi na treść art. 53 § 2 k.k., poprzez art. 56 k.k., i tak musiałaby być przez sąd penitencjarny uwzględniana przy podejmowaniu decyzji o zastosowaniu (lub nie) regulowanej w powyższym przepisie instytucji.

Podobne uwagi poczynić należy co do kolejnego elementu branego pod uwagę przy orzekaniu o warunkowym przedterminowym zwolnieniu, jaki stanowią „okoliczności popełnienia przestępstwa”. Ten zwrot bez wątplenia odróżnić należy

od pojęcia „okoliczności popełnienia czynu”, będącego jednym z desygnatów oceny stopnia szkodliwości społecznej (art. 115 § 2 k.k.), uwzględnianego przy wymiarze kary (art. 53 § 1 k.k.). Przesłankę tę należy rozumieć w inny sposób niż przy wyrokowaniu, jako że okoliczności popełnienia przestępstwa wywierają przede wszystkim wpływ na wymiar kary i w tym charakterze zostały już uwzględnione w wyroku skazującym [S. Lelental (w:) M. Melezini (red.: System..., *op. cit.*, s. 1180 oraz powołana tam literatura)]. Okoliczności te mają w sprawie o warunkowe zwolnienie tylko takie znaczenie, że mogą wyrażać cechy osobowości, które skazany przejawiał, popełniając przestępstwo, istotne dla prognozy jego przyszłego zachowania – a to ze względu na przesłankę materialną warunkowego przedterminowego zwolnienia, za jaką uznać należy pozytywną prognozę kryminologiczną. Mają one zatem znaczenie w odniesieniu do tej prognozy o charakterze negatywnym, a w konsekwencji tego i dla negatywnej decyzji w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia, o ile wskazują na takie cechy skazanego, które mogą być przyczyną popełnienia przez niego kolejnego przestępstwa (zob. K. Postulski: Kodeks..., *op. cit.*, s. 974 i cytowane przez niego orzecznictwo). Co więcej, ustawodawca w żadnym z przepisów nie ograniczył możliwości skorzystania przez skazanego z warunkowego przedterminowego zwolnienia z uwagi na rodzaj popełnionego przez niego przestępstwa (art. 78 § 1 k.k.), a jedynie, z uwagi na uprzednią karalność skazanego (art. 78 § 2 k.k.) lub

rozmiar orzeczonej kary (art. 78 § 3 k.k.), odrębnie ustalił progi uprawniające formalnie do ubiegania się o takie zwolnienie.

W powyższym kontekście nie można zapomnieć i o tym, że faktor w postaci „okoliczności popełnienia przestępstwa”, ma charakter statyczny, ustalony już w wyroku skazującym, a więc nie podlega on zmianom (por. J. Lachowski: Przesłanka materialna..., *op. cit.*, s. 47; S. Lelental (w:) M. Melezini (red.): System..., *op. cit.*, s. 1181).

Istnieje jeden wypadek, gdy dyrektywy wymiaru kary, ze względów systemowych, będą miały znaczenie dla kwestii warunkowego przedterminowego zwolnienia, co potwierdza zasadność nadania art. 56 k.k. obecnego brzmienia (racjonalność ustawodawcy). Dotyczy to stworzonej w art. 77 § 2 k.k. możliwości wyznaczenia surowszych minimów odbytej kary pozbawienia wolności pozwalających skazanemu ubiegać się o warunkowe zwolnienie. Uprawnienie to przyznano jednak wyłącznie sądom *meriti* rozpoznającym sprawę, które wymierzając bezwzględną karę pozbawienia wolności określić mogą surowsze ograniczenia czasowe niż przewidziane w art. 78 k.k. [zob. V. Konarska-Wrzošek (w:) A. Lach i inni: Kodeks karny. Komentarz, teza 6, WK 2016, LEX/el.]. Dokonując wówczas wymiaru kary, oraz ewentualnie podejmując równocześnie decyzję o określeniu surowszych ograniczeń formalnych do warunkowego zwolnienia, sąd ma obowiązek kierować się ogólnymi i szczególnymi dyrektywami, zwłaszcza określonymi w art. 53 § 1 k.k. i art. 54 § 1 k.k. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2014 r., IV KK 253/13, LEX nr 1428331).

Wsparcie dla tego rodzaju rozumienia art. 77 § 1 k.k. stanowi wreszcie przepis art. 67 § 1 k.k.w., który jako cel wykonywania kary pozbawienia wolności określa „wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa”, a więc cel szczególnoprewencyjny. O ile więc w toku wyrokowania, z uwagi na treść art. 53 § 1 k.k., sąd zobligowany jest uwzględnić wszystkie określone w nim dyrektywy, o tyle w toku postępowania wykonawczego – a to przecież na tym etapie rozważana jest kwestia warunkowego

przedterminowego zwolnienia – znaczenie ma wyłącznie cel resocjalizacyjny, dla osiągnięcia którego prowadzi się zindywidualizowane oddziaływanie na skazanego w ramach określonych w Kodeksie karnym wykonawczym systemów wykonania kary, w różnych rodzajach i typach zakładów karnych (art. 67 § 2 k.k.w.).

Podsumowując tę część rozważań stwierdzić należy, że względy systemowe nie podważają rezultatu wykładni gramatycznej art. 77 § 1 k.k. opartego o reguły języka ogólnego, a wręcz go potwierdzają. Pozwala to na wyprowadzenie wniosku, że jedyną przesłankę braną pod uwagę w trakcie orzekania o warunkowym przedterminowym zwolnieniu stanowi pozytywna prognoza kryminologiczna, ustalana wyłącznie w oparciu o kryteria wyszczególnione w tym przepisie, a o rodzaju wydawanego przez sąd penitencjarny orzeczenia nie mogą decydować żadne inne względy.

W sposób jednoznaczny za takim rozumieniem omawianej regulacji przemawia wykładnia funkcjonalna. Nie bez znaczenia w tym kontekście jest oczywista zmiana dokonana w Kodeksie karnym z 1997 r. dotycząca warunkowego przedterminowego zwolnienia, w stosunku do poprzednio obowiązującej ustawy karnej (ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny, Dz. U. Nr 13, poz. 94 ze zm.). Art. 90 § 1 k.k. z 1969 r. przewidywał, że „skazanego na karę pozbawienia wolności sąd może warunkowo zwolnić z odbycia reszty kary, jeżeli jego właściwości i warunki osobiste, sposób jego życia przed popełnieniem oraz zachowanie po popełnieniu przestępstwa, a zwłaszcza w czasie odbywania kary, uzasadniają przypuszczenie, iż sprawca po zwolnieniu będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa, i mimo niewykonania kary w całości jej cele zostały osiągnięte”. Oczywistym w ówczesnym stanie prawnym było, że udzielenie skazanemu warunkowego przedterminowego zwolnienia wchodziło w grę jedynie w wypadku kumulatywnego (spójnik „i”) spełnienia celów kary tak o charakterze szczególnym, jak i ogólnym.

Art. 77 § 1 k.k. takiej regulacji nie zawiera, czyniąc przesłanką materialną warunkowego przedterminowego zwolnienia – co sygnalizowano już wyżej – pozytywną prognozę kryminologiczną. Na istotę, cele i funkcje instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia wskazuje również stanowisko

projektodawców Kodeksu karnego z 1997 r., które po jego uchwaleniu zyskało walor woli ustawodawcy. W uzasadnieniu rządowego projektu Kodeksu karnego stwierdzono, że „Warunkowe zwolnienie jest w istocie warunkową rezygnacją z wykonania części (reszty) kary pozbawienia wolności z poddaniem sprawcy procesowi resocjalizacji w warunkach kontrolowanej wolności, a więc stanowi niejako przedłużenie procesu resocjalizacji w zmienionych warunkach, mające na celu przystosowanie sprawcy do życia na wolności z pomocą kuratora sądowego (innej osoby, organizacji) oraz w związku z nałożonymi obowiązkami. Pozytywny wynik próby zmienia ową rezygnację na bezwarunkową i skutkuje uznaniem, że całą karę odbyto z chwilą warunkowego zwolnienia, a negatywny – fakultatywne lub obligatoryjne zarządzenie wykonania reszty nieodbytej kary (Uzasadnienie rządowego projektu nowego kodeksu karnego, Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami, Warszawa 1997, s. 164). Dlatego też „Kodeks z 1997 r. znosi warunek spełnienia celów związanych z prewencją generalną” (por. Uzasadnienie rządowego projektu..., s. 165).

Uregulowana w art. 77 § 1 k.k. instytucja warunkowego przedterminowego zwolnienia została więc z woli ustawodawcy tak ukształtowana, aby była wyrazem wyłącznie prewencji indywidualnej, a osiągnięcie innych celów kary, w tym w szczególności w zakresie prewencji generalnej, nie stanowi obecnie przesłanki jej stosowania. Podsumowując, podzielić należy w związku z tym w całej rozciągłości stwierdzenie zawarte w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 kwietnia 2006 r., AKzw 22/06 (KZS 2006, nr 4, poz. 33), że „orzekanie o przedterminowym zwolnieniu z reszty kary powinno przyjmować za punkt wyjścia treść wyroku, w tym karę wymierzoną skazanemu, a nie tworzyć dalsze limity ilościowe kary czy wyłączać od zwolnienia niektóre osoby z powodu charakteru ich przestępstw. Zostały one osądzone, więc powracanie do tego narusza powagę rzeczy osądzonej. Czyny te mogłyby mieć znaczenie wtedy tylko, gdyby jakieś szczególne zachowania sprawców ujawniały specyficzne cechy ich osobowości, znaczące dla działań penitencjarnych”. Dlatego też okoliczności popełnienia przestępstwa, jak chociażby rola skazanego w jego popełnieniu, w postępowaniu w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia mają jedynie takie znaczenie, w jakim świadczą o właściwościach i warunkach osobistych sprawcy, i w

efekcie tego pozwalają ocenić poziom resocjalizacji skazanego. Nie zmienia to wszakże postaci rzeczy, że określone w art. 77 § 1 k.k. faktory, w oparciu o które zbudowana zostaje prognoza kryminologiczna, co pozwala w rezultacie na stwierdzenie, czy osiągnięty został (lub nie) szczególnoprewencyjny cel kary, stanowią katalog zamknięty i nie mogą być uzupełniane o inne przesłanki, w tym poprzez art. 56 k.k., o dyrektywy wymiaru kary określone w przepisach art. 53 k.k., art. 54 § 1 k.k. oraz art. 55 k.k.

W związku z tym, użyty w art. 56 k.k. zwrot o odpowiednim stosowaniu, z uwagi na specyfikę instytucji określonej w art. 77 § 1 k.k., nie pozwala przenieść ogólnych dyrektyw wymiaru kary wymienionych w pierwszym z tych przepisów na etap orzekania o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbycia reszty kary pozbawienia wolności. W odniesieniu do tego środka dyrektywy te są uwzględniane wyłącznie przez sąd *meriti* wyznaczający surowsze ograniczenia do skorzystania przez skazanego z warunkowego zwolnienia niż przewidziane w art. 78 k.k. (art. 77 § 2 k.k.).

Kierując się powołanymi względami, powiększony skład Sądu Najwyższego podjął uchwałę o treści wskazanej na wstępie.

r.g.